

класичні методи регулювання навряд чи діятимуть ефективно. Окрім того, на відміну від попередніх революцій, сучасна не обмежиться вузьким колом країн, а охопить увесь світ, і наша країна також буде неминуче залучена до цього процесу.

Говорячи про роль держави в новій економічній системі, потрібно підходити до цього питання багатогранно, враховуючи всі тенденції, специфіку та пріоритети розвитку і будуючи складну концепцію реформування.

Джерела та література:

1. Patrick O'Meara. Globalization and the challenges of a new century: a reader / Patrick O'Meara, Howard D. Mehlinger, Matthew Krain. – Indiana University Press, 2000. – 500 p.
2. Paul Q. Hirst. Globalization in question: the international economy and the possibilities of governance / Paul Q. Hirst, Grahame Thompson. – Wiley-Blackwell, 1999. – 318 p.
3. Reinert Erik S. Globalization, economic development and inequality: an alternative perspective. New horizons in institutional and evolutionary economics / Reinert Erik S. – Edward Elgar Publishing, 2004. – 339 p.
4. Paul J. J. Welfens. Globalization of the economy, unemployment, and innovation: structural change, Schumpeterian adjustment, and new policy challenges / Paul J. J. Welfens. – Springer, 1999. – 255 p.
5. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с. – (Економічні стратегії; вип. 8).
6. Кістерський Л. Л. План Маршалла для України / Л. Л. Кістерський, Т. В. Липова, А. Б. Бурляй // Стратегічна панорама. – 2000. – № 3-4. – С. 90-97.
7. Будкін В. С. Імітація як головна проблема зовнішньої політики України / В. С. Будкін // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 3-4. – С. 10-16.
8. Пахомов Ю. М. Основні завдання формування посткризової моделі розвитку економіки України / Ю. М. Пахомов // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 1-2. – С. 3-6.
9. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
10. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К., 2009. – 391 с.
11. Kenneth Joseph Arrow. The economics of information / Kenneth Joseph Arrow. – Harvard University Press, 1984. – 284 p.
12. Ернандо де Сото. Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Ернандо де Сото; пер. з англ. М. Климчук. – К. : Ніка-Центр, 2009.
13. СМІ: Тенизация украинской экономики - 36% от ВВП : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.liga.net/news/economics/467970-smi-tenizatsiya-ukrainskoy-ekonomiki-36-ot-vvp.htm>.

Патюта І.М.

УДК 336.717 (477)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ТА МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми і її зв'язок з найважливішими науковими і практичними завданнями. Система категорій факторів ризику та їх оцінка в процесах фінансового моніторингу комерційних банків України є надзвичайно важливим елементом в протидії легалізації доходів одержаних злочинним шляхом. Запропонована модель, яка включає фактори мінімізації та стабілізаційні рішення щодо ліквідації наслідків даних негативних процесів дасть змогу тримати під контролем ефективність внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши останні дослідження та публікації, можна дійти висновку що в питанні оцінки ризиків та побудови максимально ефективної системи їх мінімізації в сукупності з стратегіями їх подальшого управління розглядалися науковцями не достатньо ґрунтовно. Деякі елементи даного питання можна простежити в працях О.М. Бережного [1], С.О. Дмитрова [2], О. Меренкової [5]. Але проблеми які виникають в процесі оцінки та мінімізації впливу визначених категорій ризику потребують їхнього дослідження в комплексі.

Невирішені частини проблеми. Організація дієвого процесу фінансового моніторингу в комерційних банках напряму залежить від можливості впливу факторів ризику, які можуть негативно відобразитися на всій системі внутрішньобанківського фінансового моніторингу. Саме тому, актуальною постає можливість оцінки даних ризиків, їх мінімізації та ліквідації їх наслідків.

Ціль та задачі. Основною ціллю даної статті є формулювання важливості впливу чітко визначених факторів, які впливають на процеси фінансового моніторингу в комерційних банків України. Виходячи з поставлених цілей, завданнями даної статті є розроблення моделі оцінки ризиків банківської установи щодо протидії легалізації коштів одержаних злочинним шляхом в системі внутрішньобанківського фінансового моніторингу, та використання в подальшому запропонованих стратегій управління наслідками даних ризиків.

Основні результати дослідження. На сьогоднішній день актуальним питанням в процесі протидії легалізації коштів одержаних злочинним шляхом виступає необхідність адекватної ідентифікації чітко

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ТА МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

визначених категорій ризику, які мають негативний вплив на систему внутрішньобанківського фінансового моніторингу в комерційних банках України. Важливим превентивним елементом в даному питанні є відповідність міжнародним стандартам та рекомендаціям. Так, відповідно до Посібника з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму розробленого FATF, містить в собі затвердження процесу управління ризиком для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Цей процес включає визнання існування ризиків, застосування оцінки ризиків та розробку стратегій для управління та зменшення ідентифікованих ризиків [6].

Враховуючи принципи та рекомендації FATF [7,8] в процесах імплементації підходу заснованого на оцінці ризику фінансових установ, зокрема банків, необхідно визначити пріоритетно-можливі ризики в процесі фінансового моніторингу. Рівень ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації відмивання доходів і фінансуванню тероризму можна визначити, використовуючи різні категорії. Ми пропонуємо виділити наступні, найбільш притаманні, на нашу думку, категорії ризику, Рис 1:

Категорія ризику	Сутність ризику
ризиків країн або територій	ознака щодо підвищеного ступеню ризику можливої загрози країн або територій
ризиків клієнта	щодо ідентифікаційної інформації про клієнта
ризиків банківського продукту (товари/послуги)	щодо можливості використання їх клієнтом з метою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.
ризик персоналу	полягає у виявленні подій (ознак), пов'язаних зі зміною кадрового складу банку, некомпетентністю або невідповідністю персоналу встановленим вимогам, що полягають у діях або бездіяльності персоналу у зазначеній сфері, та які можуть мати негативний вплив (прямий або не прямий) на репутацію, фінансовий стан банку.

Рис. 1. Найбільш поширені категорії ризиків банківських установ в процесах легалізації (відмивання коштів). Розроблено автором за даними [3,4].

Увага, приділена цим категоріям ризику (окремо чи в сукупності) при здійсненні загальної оцінки ризику відмивання коштів, може різнитися залежно від обставин. Таким чином, банки самостійно визначають, на які категорії ризику потрібно звертати більше уваги. В свою чергу, для кожного виду ризику притаманні своєрідні ознаки і методи їх оцінки.

Ризики країн або територій. До факторів, які можуть визначати, що країна або територія становить ризики у сфері запобігання та протидії легалізації відмивання доходів і фінансуванню тероризму в процесі фінансового моніторингу, належать наступні:

- країна чи територія не дотримується загальноприйнятих стандартів та рекомендацій FATF;
- у якій відбуваються воєнні дії або в яких, за даними з надійних джерел, є недоліки в законодавчих та нормативно-правових актах у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- є офшорною територією;
- має законодавство, яке не передбачає розкриття або надання інформації щодо фінансових операцій, у тому числі компетентним органам;
- має високий рівень корупції або інших видів злочинності;
- на державному рівні підтримує терористичні (екстремістські) рухи [3].

Важливим є той факт, що в більшості випадків, наведені фактори ризику щодо країн, доцільно застосовувати для обох сторін фінансової операції. Мається на увазі, що така категорія ризику, як країна або територія, у поєднанні з іншими факторами ризику, надасть необхідну інформацію для оцінювання ризиків відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом.

Ризики клієнта. З метою здійснення загальної оцінки ризику банк, на підставі власних критеріїв, має класифікувати клієнтів за ступенем ризику. До категорій клієнтів можуть відноситись:

- а) клієнт, який здійснює операції за незвичних обставин, таких як:
 - фінансова операція не має очевидного економічного сенсу;
 - фінансова операція має заплутаний або незвичний характер;
- б) політичні діячі та пов'язані з ними особи;
- в) клієнт, який не підтримує ділові відносини особисто;
- г) клієнт структурує свої фінансові потоки (дроблення суми для уникнення моніторингу);
- д) клієнт або сторона, залучена до проведення фінансової операції, не має очевидних зв'язків із країною призначення;
 - е) у банку виникає підозра, що клієнт діє від імені третьої сторони, але не повідомляє цієї інформації;
 - ж) до операції залучені певні благодійні та інші неприбуткові організації, які не підпадають під фінансовий моніторинг або нагляд;
 - з) клієнт має судимості;
 - і) клієнт надає неправдиві ідентифікаційні дані;
 - й) клієнт надає різні ідентифікаційні дані за різних обставин;
 - к) клієнт систематично отримує фінансові потоки, щодо яких є підозри, наприклад, посезонно або від осіб, вік та/ або фізичний стан якої може свідчити про неможливість активної підприємницької діяльності;
 - л) клієнт, включений до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності.

Ризики банківського продукту (товари/послуги). При визначенні підвищених ризиків, які можуть становити продукти або послуги, банкам необхідно враховувати наступні:

- продукти або послуги, які можуть надати певну анонімність;
- продукти або послуги, що не мають операційного обмеження;
- продукти або послуги, що дозволяють обмін готівки на платіжні інструменти (грошові перекази, дорожні чеки, акції тощо).

Для визначення ймовірної оцінки ризику легалізації (відмивання) коштів одержаних злочинним шляхом з використанням банківських продуктів чи послуг використовують 18 основних індикативних показників [2], але з часом, враховуючи зміни в законодавстві України, перелік показників був дещо доповнений.

Ризик персоналу. Оцінку ризиків, пов'язаних з персоналом, рекомендується здійснювати відповідно до критеріїв та з використанням методів, що можуть встановлюватися банком самостійно. При визначенні та оцінці ризиків, пропонується вирізняти їх наступні групи, з урахуванням окремих особливостей виникнення:

а) кваліфікаційні – ризики, пов'язані з вчиненням персоналом ненавмисних порушень вимог законодавства у зв'язку з відсутністю належної кваліфікації фахівців;

б) репутаційні – ризики, пов'язані із вчиненням персоналом навмисних порушень вимог законодавства, зокрема:

- безпосередня участь працівників банку у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- шахрайство на робочому місці, навмисне порушення норм законодавства та ухилення від виконання вимог внутрішньобанківських нормативних документів;

- розголошення інформації (попередження інших осіб про направлення Держфінмоніторингу інформації про здійснені ними фінансові операції, та інше);

в) організаційні (управлінські) – ризики, пов'язані з недоліками організаційної структури установи банку, неадекватною системою доведення повноважень до персоналу, серед яких на нашу думку необхідно виділити:

- нечіткий розподіл функцій та встановленої відповідальності між персоналом;
- недоліки побудови системи передачі інформації та управлінських рішень;
- недостатня організація системи внутрішнього контролю та, як наслідок, недотримання визначених рівнів доступу, недбале ставлення до збереження інформації, несвоєчасне виявлення фактів розголошення інформації та інші порушення.

Беручи до уваги всі вище зазначені групи ризику ми пропонуємо створення наступної моделі оцінки ризику в системі внутрішнього моніторингу комерційного банку, для протидії легалізації коштів одержаних злочинним шляхом, реалізація якої дасть позитивні результати в процесі проведення фінансового моніторингу комерційного банку Рис 2.

Дослідивши практичну сторону даного питання, можна зазначити, що ризики банківського моніторингу, при всьому їх розмаїтті, відображають специфіку діяльності кредитної установи. Вони виходять з його дії або бездіяльності, несвоєчасного реагування, передчасності або помилковості його дій. У будь-якому випадку їх наявність вимагає від банку цілеспрямованої, планомірної діяльності яка матиме відображення у вигляді системи управління ризиком. Як зазначають науковці, система управління банківськими ризиками – це сукупність прийомів (способів і методів) роботи персоналу банку, що дозволяють забезпечити позитивний фінансовий результат за наявності невизначеності в умовах діяльності, прогнозувати настання ризикової події й вживати заходи для унеможливлення або зниження її негативних наслідків [1].

На сьогоднішній день, приділяється мало уваги щодо досліджень стратегій не лише ризику використання банків для легалізації кримінальних доходів і фінансування тероризму, а й здійснення фінансового моніторингу в банках. Але, оскільки в даній роботі розглянуто сукупність вищезазначених видів ризиків, визначено їх сутність та місце у загальноприйнятій системі банківських ризиків, то, на наш погляд, необхідно визначити відповідні стратегії їх управління.

До таких стратегій слід віднести:

1. *Стратегія превентивних заходів.* Дана стратегія являє собою максимальний комплекс заходів, які в подальшому виключають можливість використання банківської діяльності в процесах легалізації доходів у відповідності до вище зазначених ризиків. Це буде мати прояв у вигляді жорстких вимог до ідентифікації країн та територій, отримання максимально можливої інформації про клієнта та операцію чи банківський продукт, який надає банківська установа, а також постійна модернізація систем підвищення кваліфікації персоналу задіяного в процесі фінансового моніторингу відповідної банківської установи, і не зайвим буде введення суттєвих штрафних санкцій за недотримання чи порушення відповідних вимог. Крім того, дана стратегія включає в себе розроблення та впровадження ґрунтовних правил і програми, які включають не лише мінімум необхідних положень, але й мають на меті постійне оновлення у відповідності до нормативно-правових змін в державі.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ ОЦІНКИ ТА МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ В ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

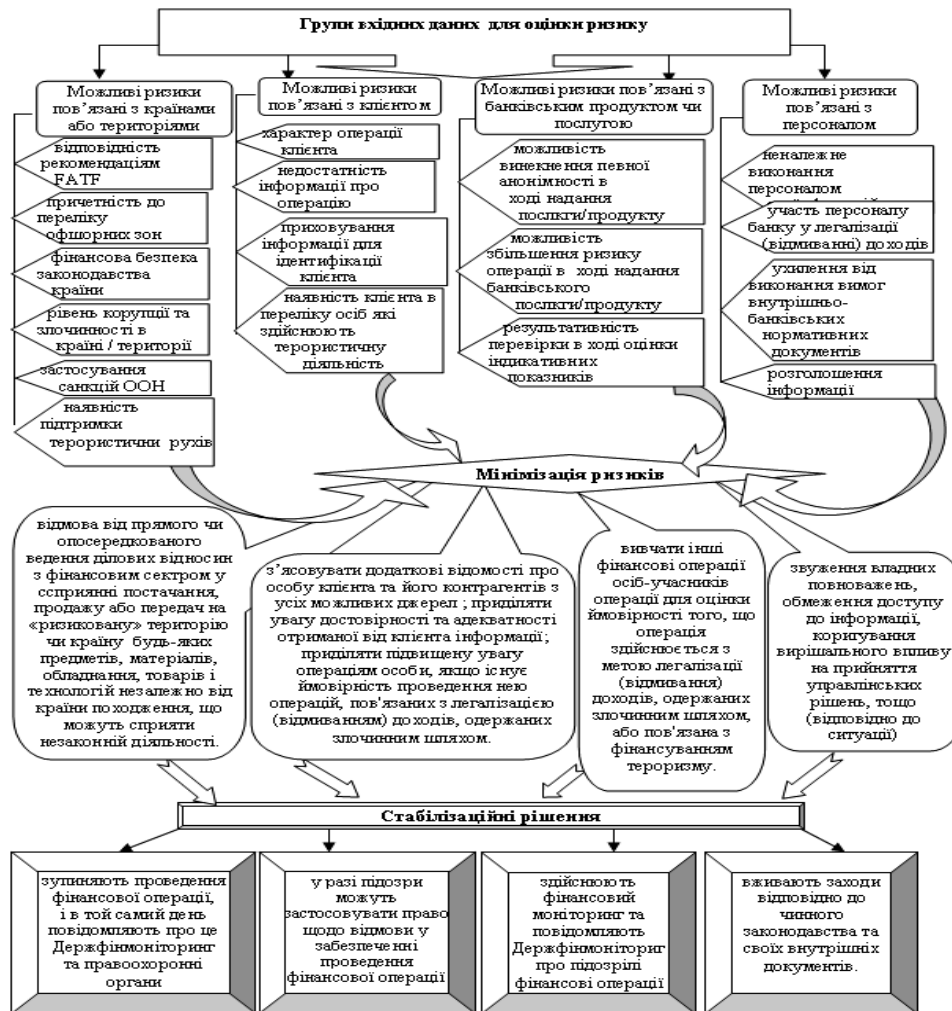

Рис 2. Модель оцінки ризиків банківської установи щодо протидії легалізації коштів одержаних злочинним шляхом в системі внутрішньобанківського фінансового моніторингу. Розроблено автором.

2. *Стратегія миттєвого реагування.* Сутність даної стратегії матиме позитивні результати у випадку вже визначених загроз в залежності від ризику. Мається на увазі, що в разі перевірки та оцінки ризикованості в процесі здійснення фінансового моніторингу приймаються відповідні заходи, щодо зменшення впливу окремого ризику або їх сукупності. В такому разі, банківській установі пропонується завчасно створити систему на базі інформаційних технологій, яка б у випадку, чітко визначених порогів ризикованості операцій, вчасно повідомляла про їх проведення, тим самим надаючи змогу ліквідації їх наслідків. Невід’ємним елементом даної стратегії являється повідомлення Спеціально Уповноваженого органу про ті фінансові операції, які в результаті призвели до застосування даної стратегії, і на думку Відповідального працівника департаменту фінансового моніторингу банківської установи, є операціями які підпадають під ознаки сумнівних.

В будь якому разі, використання стратегії превентивних заходів чи стратегії миттєвого реагування призведе до позитивних наслідків лише в результаті її адекватного впровадження, враховуючи специфіку діяльності банківської установи і рівня проведення внутрішньобанківського фінансового моніторингу.

Висновки. За результатами даного дослідження чітко визначеним стає питання ідентифікації, контролю та мінімізації категорій ризиків які мають негативний вплив на систему фінансового моніторингу в комерційних банках України. Використовуючи запропоновану модель оцінки ризиків банківської установи щодо протидії легалізації коштів одержаних злочинним шляхом в системі внутрішньобанківського фінансового моніторингу можна забезпечити процеси фінансового моніторингу в банку за допомогою найбільш ефективною в даній ситуації системою управління.

Джерела та література:

1. Бережний О. М. Оцінка та управління ризиком використання послуг для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму в комерційному банку : монографія / О. М. Бережний. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 116 с.

2. Моделювання оцінки ризиків використання банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму : монографія / С. О. Дмитров, О. В. Меренкова, Л. Г. Левченко, Т. А. Медвідь; за заг. ред. О. М. Бережного. – Суми : ДВНЗ „УАБС НБУ”, 2008. – 75 с.
3. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України „Методичні рекомендації щодо основних ризиків, пов’язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму при здійсненні банківськими установами переказів коштів” від 30.12.2009 № 184 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-osnovnih-r-doc18826.html>
4. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України „Методичні рекомендації щодо управління ризиками банку у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, пов’язаними з персоналом” від 9 жовтня 2009 р. № 143 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finmon.at.ua/stuff/18-1-0-42>
5. Меренкова О. Факторний аналіз імовірнісної оцінки ризику використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму / О. Меренкова, Т. Медвідь, А. Бойко // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 11 (листопад). – С. 46-52.
6. FATF: Посібник з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Принципи та процедури високого рівня. (2 липня, 2009 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=227&art_id=1110&lang=uk
7. FATF Standards: FATF 40 Recommendations : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/7/40/34849567.PDF>
8. IX Special Recommendations and their interpretative notes (October 2001, Incorporating all subsequent amendments until February 2008) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fatf-gafi.org/dataoecd/8/17/34849466.pdf>.

Повстяна А.С.

УДК 336.143

ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСНОВІ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ

І. Вступ.

Бюджетна політика є одним із найефективніших інструментів державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Її метою, як і будь-якої іншої політики, є конкретний результат, відмінний від того, що вже існує, або такий, який сприяє поліпшенню, розвитку й підвищенню ефективності процесу чи кінцевого продукту або послуги. Однак загальновідомо, що коли розподіл бюджету відбувається лише на основі функціональної та економічної класифікацій витрат, наприклад, заробітна плата, медикаменти, соціальні або капітальні трансферти тощо, він має вигляд форм, заповнених даними щодо основних категорій видатків, але не містить жодної інформації про ціль їх здійснення та потенційний ефект. Тобто така методологія не встановлює чіткого зв’язку між ресурсами, які були витрачені, та результатами, які отримала громадськість. Більше того, такий розподіл не дозволяє ні законодавчій, ні виконавчій гілці влади визначити ефективність та результативність профінансованих послуг.

Таким чином, ситуація, розглянута вище, має три основні негативні риси:

- посадові особи, які приймають управлінські рішення, не мають достатньої інформації для оцінки рівня задоволення отримувачів послуг, їх доступності, встановлення пріоритетів та відмови від неефективних послуг або зміни способу їх надання;

- вона не дозволяє розвивати надання послуг на конкурентній основі, оскільки не відстежується та не оцінюється продуктивність та ефективність як співвідношення вартості наданих послуг до суми бюджетних коштів, що були витрачені для надання цих послуг, то головною метою фінансування стає утримання мережі установ, що історично склалася;

- і як наслідок, під час бюджетної кризи відбувається пропорційне скорочення фінансування майже всіх установ та організацій. Таким чином, потерпають конкурентоспроможні установи, що використовують бюджетні кошти для надання послуг найефективнішим способом.

Враховуючи зазначене, багато країн в останній період стали використовувати методи бюджетування, орієнтовані на соціальне значущий результат. У кожній країні ці методи бюджетування можуть називати по-різному – наприклад, бюджетування, орієнтоване на результат, управління продуктивністю або ефективністю, програмно-цільовий метод (далі – ПЦМ). Однак усі вони мають спільну мету, що полягає в досягненні конкретного, як правило довгострокового результату, який максимально відповідає потребам суспільства.

Актуальність питання щодо планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу в тому, що потреби у видатках, зазвичай, перевищують реальні можливості у формування доходів, тому постає питання ефективного використання обмежених бюджетних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зміцнення фінансових засад місцевого самоврядування, функціонування окремих елементів системи управління місцевими фінансами, удосконалення механізмів управління формуванням та використанням фінансових, передусім бюджетних ресурсів - усі ці питання постійно перебувають у центрі уваги вітчизняної та зарубіжної науки.